

Robuuste Valleisystemen voor Klimaatbuffering en Versterking Biodiversiteit

Robuuste valleien als klimaatbuffer

De klimaatopwarming is onmiskenbaar ingezet

In 2016 was de meerjarig gemiddelde temperatuur op aarde 1°C hoger dan in de referentieperiode.

Als gevolg van de opwarming zullen steeds vaker extreme hoeveelheden neerslag zorgen voor overstromingen. Ook langere perioden van droogte zullen toenemen.

Een verstoorde waterhuishouding

De natuurlijke waterberging is in Vlaanderen sterk achteruit gegaan door de constante toename van verharde oppervlakte. Bovendien zijn de meeste waterlopen recht getrokken of 'genormaliseerd', de valleigebieden gedraineerd voor de intensieve landbouw en is de natuurlijke plantengroei die water kan ophouden en absorberen, verdwenen. Rivieren recht trekken om het water sneller af te voeren en steeds hogere dijken maken, zorgen enkel voor meer wateroverlast en modderstromen in steden en dorpen stroomafwaarts.

Nood aan robuuste valleisystemen

De enige duurzame oplossing ligt in het terug laten functioneren van de natuurlijke valleisystemen. Laat rivieren terug meanderen zodat de waterafvoer vertraagd wordt. Vrijwaar de natuurlijke overstromingsgebieden van verharding en drainering. Water moet terug kunnen infiltreren gespreid over de ganse vallei, van bron tot monding. Zorg voor robuuste natuur in de hele vallei: moerassen, graslanden, ruigtes, broekbossen... die een sponsfunctie hebben en in de komgronden overstromingen toelaten.

Natuurpunt Oost-Brabant maakt er werk van

Binnen het werkingsgebied van Natuurpunt Oost-Brabant zijn rivieren met brede valleien aanwezig: Dijle, Demer, de Hagelandse Vallei (Winge/Motte), Gete en Velpe, en kleinere valleien zoals die van de Drie Beken bij Diest, de Begijnenbeekvallei, de Hoegaardse valleien, de Molenbeekvallei ten oosten van Leuven, de Groene Vallei, de valleien van Voer, IJse en Laan... In elk van deze valleien heeft de vereniging reservaatprojecten lopen en herstelt zij de natuurlijke waterhuishouding. Langs de

*Overstroming ten gevolge van extreme zomerse neerslag in 2016.
Foto Nicole Smeyers*

rivieren vinden we steden zoals Leuven, Tienen, Aarschot en Diest waar telkens een actieve Natuurpunt-afdeling zich inzet voor meer natuur in de stad en open rivieren.

Alleen een totaalaanpak kan soelaas brengen

De valleien kunnen hun functie van waterberging maar leveren als ze als een geheel worden beschouwd en niet een patchwork van versnipperde percelen met verschillende en strijdige functies. Je kan niet op één perceel de waterhuishouding herstellen en op het aangrenzend perceel aan diepe ontwatering voor intensieve landbouw doen. Het herstel van het watersysteem in de valleien om de piekdebieten met overstromingen in het bebouwd gebied te vermijden, is maar mogelijk als je de vallei benadert als een samenhangend systeem.

Het pleidooi voor meer waterberging mag er niet toe leiden dat enkel de huidige natuurgebieden in de valleien worden beschouwd als goedkope opvangbekkens. Door het gebrek aan een effectief anti-erosiebeleid stromen vandaag bij hevige regenval tonnen door pesticiden en meststoffen vervuilde modder van de akkers in de reservaten. Daarbovenop komt ook nog het vuile rioolwater van overstorten. Een ramp voor de natuur en het herstel van de waterhuishouding!

Wat daarentegen nodig is, is een totaalaanpak: meer ruimte voor de rivier en waterberging en natuur over de hele vallei en de hele gradiënt en niet hier en daar gestapeld en geconcentreerd in een compartimentje waar een reservaat gelegen is.

Biodiversiteit in robuuste valleien

Biodiversiteit slaat op de verscheidenheid van leven: de verscheidenheid aan planten- en diersoorten, de genetische verscheidenheid binnen deze soorten en de verscheidenheid aan leefgebieden.

Een rijke biodiversiteit staat garant voor een gezond ecosysteem. Dat is het geheel van alle levende organismen in een gebied en hun wisselwerking met elkaar en hun natuurlijk milieu.

Ecosysteemdiensten levensnoodzakelijk

De wereld kan niet zonder deze diensten. Soorten en ecosystemen zorgen bijvoorbeeld voor de productie van zuurstof, vruchtbare bodem, afbraak van dode dieren en planten, bestuiving van planten, waterzuivering en klimaatregulatie.

Biodiversiteit betekent voor de mens voedsel, bouw materiaal, brandstof (hout) en grondstoffen voor kleding en medicijnen.

Maar ook recreatie, genieten van de natuur en inkomsten voor de lokale economie.

Onrustbarende achteruitgang biodiversiteit

Toch wordt de biodiversiteit wereldwijd bedreigd. Planten en dieren sterven uit, vooral als gevolg van menselijk handelen. En alle biodiversiteit die verloren gaat, komt nooit meer terug. Het leidt ertoe dat volledige ecosystemen minder produceren en kwetsbaarder worden voor invloeden van buitenaf. Visstanden

*Soortenrijk hooiland: alleen nog te vinden in beheerde reservaten.
Foto Pieter-Jan Alles*

dreigen in te storten, bodem dreigt onvruchtbaar te worden en bijenvolkeren dreigen te verdwijnen.

Deze verliezen namen de afgelopen vijftig jaar sneller toe dan ooit in de menselijke geschiedenis.

Dat geldt ook voor Vlaanderen. De toenemende verstedelijking en de intensieve landbouw verdringen wat er nog rest aan natuur. Dat leidt tot fragmentatie van natuur in kleine snippers. Er is de vervuiling van water, lucht en bodem ten gevolge van de hoge bevolkingsdruk, het verkeer, de industrie, door het overmatig gebruik van meststoffen en pesticiden in de intensieve landbouw. Invasieve soorten groeien soms uit tot plagen.

Nood aan robuuste, samenhangende natuurcomplexen

Door het aankoopbeleid van Natuurpunt en het in beheer nemen van natuurgebieden zijn de Hagelandse valleien onomkeerbaar in de richting van meer natuur en meer ruimte voor de rivier geduwd. In tegenstelling tot daarbuiten houdt in deze reservaten de biodiversiteit stand en gaat zelfs vooruit. Maar hoe duurzaam is die biodiversiteit? Zullen de resterende populaties op termijn niet onherroepelijk uitsterven omwille van de kleine oppervlakte en de hoge isolatiegraad van de reservaten? Daarom vragen de natuurgebieden nu om afronding tot samenhangende grote complexen in een omvattend valleisysteem met ongestoorde waterhuishouding en ruimte voor de rivier. Zo kan de vallei terug optimaal functioneren ten voordele van de biodiversiteit en als klimaatbuffer.

Foto p. 8 links: Water in de Demerbroeken tussen Zichem, Testelt en Averbode. Foto Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap

Foto p. 8 rechts: In het Natuurgebied De Demerbroeken mag de rivier nog overstromen. Foto Achiel Feyaerts

Robuuste Valleisystemen voor Klimaatbuffering en Versterking Biodiversiteit

Een tentoonstelling die er mag zijn

Tijdens het symposium van Natuurpunt Oost-Brabant op 24 februari 2018 werd de campagne 'Robuuste Valleisystemen voor klimaatbuffering en versterking biodiversiteit' met de bijhorende tentoonstelling en infolders voorgesteld. Rond de verschillende valleien is een taakgroep werkzaam en worden in de periode

2018-2019 focusactiviteiten georganiseerd. Een eerste reeks van focusactiviteiten konden op ruime belangstelling rekenen: in de Velpevallei, Hoegaardse Valleien, Getevallei, en rond het thema Dijle levend door Leuven. Ook de Walk for Nature 2018 in de Groene Vallei staat in het teken van de Robuuste Valleien. Daar zal deze tentoonstelling ook te bezichtigen zijn.

Er zijn twee sets van algemene rolbanners en per vallei twee banners resp. rond klimaatbuffering en biodiversiteit voorzien, evenals een infolder. In de loop van de campagne zal de tentoonstelling telkens aangevuld worden met de valleien waar focusactiviteiten hierrond plaatsvinden. Bij de grote publieksactiviteiten in het werkingsgebied van Natuurpunt Oost-Brabant zal dus op elk ogenblik gelijktijdig op twee plaatsen een mooie tentoonstelling rond Robuuste Valleien kunnen opgesteld worden.

En dit alles mede dankzij de steun van de provincie Vlaams-Brabant.

Inlichtingen en reservatie: christine.daenen@natuurpunt.be

Terugblik succesvol symposium van Natuurpunt Oost-Brabant 24 februari 2018

Foto's Christine Daenen

Robuuste Natuur en functionerende valleien: een strategie voor de toekomst

Een afgeladen volle zaal met geïnteresseerde aanwezigen op het symposium: een traditie maar ook een plaats waar bakens verzet worden. Noteer nu alvast 23 februari 2019 in je agenda voor het symposium van volgend jaar.

Prof. Dr. Frank Berendse, Wilde apen, een nieuwe strategie voor natuurbehoud

Conclusie van prof. Berendse:
Er zijn 3 voorwaarden om natuur en biodiversiteit te redden:

- 30 % van de oppervlakte moet natuurgebied worden. Voldoende oppervlakte is de meest cruciale factor. Dit is mogelijk gezien de hoge productiviteit in de landbouw en het slinkend aandeel van de landbouwsector in de werkgelegenheid.
- In Nederland burgerinitiatieven aanmoedigen om regionale natuurnetwerken te vormen die zelf het heft in handen nemen door aankoop gronden voor natuur en natuurvriendelijke landbouw.
- Op naar een schone landbouw d.m.v. een fiscaal systeem dat aan de ene kant het gebruik van bestrijdingsmiddelen en de invoer van voeder belast, en aan de andere kant biologische landbouw bevordert.

Luc Vervoort analyseerde het Sigmaplan voor de Demervallei.

Hij kwam tot de conclusie dat ondanks de belangrijke inspanning nog essentiële voorwaarden niet vervuld zijn om tot de vorming van een robuust en samenhangend valleisysteem te komen (zie ook Natuur en Landschap 2018/1, p. 6-9).

Dr. Tobias Ceulemans, Fantoempopulaties en extinctieschuld in Hagelandse natuurgebieden.

Conclusie lezing Tobias Ceulemans:
In de te kleine natuurgebieden worden we geconfronteerd met:

- Fantoempopulaties: dat zijn populaties van relictsoorten die er nog zijn maar zich door de gewijzigde milieumomstandigheden niet meer voortplanten. Een relictpopulatie is wat er overblijft na landschapsverandering en verandering van de vroegere milieuocondities.
- Extinctieschuld: de soort is nog wel aanwezig, maar zal op termijn verdwijnen vanwege habitatverlies en te kleine aantallen. Dat is in veel van onze – te kleine – reservaten het geval ondanks goed beheer. Zonder maatregelen zullen deze soorten/populaties op termijn verdwijnen door gebrek aan genetische fitheid/variatie.

Voor duurzame instandhouding zijn minimum areaaloppervlaktes vereist:

- Bos: min. 150 ha nodig voor de typische bossoorten
- Hooiland: min. 50 ha (nu gemiddeld 1 ha)
- Heide: min. 25 ha (nu gemiddeld 0,8 ha)

Zonder versterking en areaaluitbreiding kunnen de huidige Natura 2000-gebieden op lange termijn geen duurzame biodiversiteit garanderen wegens te klein en vaak te geïsoleerd.

De conclusie is dat er meer oppervlakte aaneengesloten/samenhangende natuur moet komen in meer robuuste natuurcomplexen.

Krien Hansen riep de Natuurpunt-afdelingen op om werk te maken van een memorandum voor de komende gemeenteraadsverkiezingen. Daarin kunnen ze de prioriteiten voor meer en betere natuur in de gemeente onder de aandacht brengen van de lokale politici en partijen.

Onthulling tentoonstelling met Margriet Vos, Hugo Abts, Lieven De Schamphelaere en Dirk Buysse van de Provincie Vlaams-Brabant